

Barriers to and Strategies for Engaging Child Labourers in Literacy Courses: A Phenomenological Study

Khodadad Salari Salajegheh¹, Meisam Doostmohammadi²

1. Instructor Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran.
kh.salari45@cfu.ac.ir
2. Assistant professor Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran (**Corresponding author**). M.doostmohammadi@cfu.ac.ir

Abstract

Background and Objectives: Education is one of the most important tools for the growth of individuals and societies. This study aimed to investigate the barriers preventing working children from participating in literacy courses and the strategies that facilitate their engagement.

Methodology: This study employed a qualitative approach with a descriptive phenomenological design. The participants were 18 street children in Kerman who had dropped out of school, selected through purposive sampling because of their direct lived experience of child labour and school dropout. Data were collected through in-depth, semi-structured interviews and analysed using Braun and Clarke's thematic analysis. To ensure content validity, the interview questions were reviewed and confirmed by several educational specialists and university professors. To enhance the credibility of the findings, the initial coding results were shared with and verified by some of the participants and experts in education. To ensure reliability, the coded data were examined and compared multiple times by the researcher and an independent coder. The inter-coder agreement coefficient, based on Cohen's kappa, was calculated as 0.76. The analyses were also reviewed and confirmed by several other researchers and university professors.

Findings: Four key barriers were identified: educational exhaustion, educational hopelessness, loss of child agency, and weak family structure. Furthermore, six strategies facilitating working children's participation in literacy courses were identified: leveraging extended family support, educational networking, utilising digital capacities, providing financial support to families, offering individualised instruction, and making education compatible with children's living conditions.

Conclusion: The education of working children must be tailored to the specific needs and circumstances of their lives.

Keywords: Working children, Child labour, Educational barriers, Literacy engagement, School dropout.

Received: 2025/09/15; **Revised:** 2025/12/22; **Accepted:** 2026/01/04; **Published online:** 2026/07/01

Citation: Salari Salajegheh, Kh. & Doostmohammadi, M. (2026). Barriers to and strategies for engaging child labourers in literacy courses: A phenomenological study. *Research and Innovation in Primary Education*, 8(2), 179-196. <https://doi.org/10.48310/reek.2026.5036>

Publisher: Farhangian University

<https://reek.cfu.ac.ir/>

Article type: Research Article

©2026/authors retain the copyright and full publishing rights

Extended Abstract

Introduction: Education serves as a crucial tool for individual and societal development, with policies designed to provide universal access to educational services. However, many children remain excluded from schooling, primarily due to child labour. Defining "working children" is complex and contested, but generally refers to individuals under 18 engaging in paid or unpaid activities that negatively impact their education and development. Contrary to popular belief, most working children are not in dangerous, exploitative environments but work in domestic, agricultural, or street settings, with many being unpaid. Regardless of work type, child labour violates children's right to education and healthy development, adversely affecting school attendance, enrolment, and academic performance. Family poverty is identified as a primary driver of child labour. Although many parents desire education for their children, financial constraints and inability to cover educational costs force difficult choices between formal schooling and acquiring practical work skills. For impoverished families, the perceived value of schooling appears limited, and formal education does not guarantee future economic security. However, research demonstrates that education significantly relates to future capabilities, providing children with tools and skills for informed decision-making. Beyond practical benefits, education delivers psychological well-being, fostering happiness, independence, and self-esteem, thus possessing intrinsic value. Given the importance of engaging working children in literacy programmes, this study focuses on Kerman's unique social context and geographical location, where many families struggle with addiction and its consequences, including illness, poverty, and divorce. The research seeks to answer: What are the barriers to, and strategies for, engaging working children in literacy courses? This investigation addresses a critical gap in understanding how to involve marginalised working children in educational opportunities within challenging socioeconomic environments.

Methodology: This study employed a qualitative approach using a descriptive phenomenological design to explore the lived experiences of working children who had dropped out of school in the city of Kerman. The purpose of the study was to gain an in-depth understanding of how these children perceive school dropout, education, and the conditions under which returning to education may become meaningful for them. The participants comprised 18 working children under the age of 18 who had discontinued formal education and were engaged in labour activities at the time of the research. Participants were selected through purposeful sampling based on their direct experience with both child labour and school dropout. Inclusion criteria included being under 18 years old, having dropped out of school due to work-related or economic reasons, the ability to communicate experiences clearly, and obtaining informed consent from parents or legal guardians. Sampling continued until data saturation was achieved, meaning that no new themes emerged from additional interviews. Data were collected through in-depth semi-structured interviews, allowing participants to describe their personal experiences freely while ensuring consistency across interviews. Interview questions focused on participants' experiences of leaving school, perceptions of the usefulness of education, motivational factors, barriers to continued schooling, and conditions that could facilitate re-engagement with learning in alignment with their living and working circumstances. Data analysis was conducted using thematic analysis following the approach proposed by Braun and Clarke, involving familiarisation with the data, generating initial codes, identifying and reviewing themes, and defining and naming final themes that captured the essence of participants' lived experiences. To enhance the credibility of the findings, member checking was employed by clarifying interpretations with participants during interviews. Additionally, prolonged engagement with the data and peer review of selected codes supported the rigour and trustworthiness of the analysis. To further ensure reliability, the coded data were examined and compared multiple times by the researcher and an independent coder, yielding an inter-coder agreement coefficient of 0.76 based on Cohen's kappa. The coding and interpretations were also reviewed and confirmed by several researchers and university professors, providing an additional layer of external validation. These procedures were selected to ensure methodological transparency and a rich, nuanced account of participants' experiences. The design was well suited to capturing the meanings children assigned to dropout, work, and the possibility of returning to school, while supporting practical educational implications.

Findings: The study identified four major barriers preventing working children from engaging in literacy courses. Educational exhaustion emerged as a significant obstacle, with children showing no interest in studying and prioritising immediate gratification over education. They appeared resigned to their circumstances, finding immediate gratification in small earnings rather than pursuing academic goals. Educational hopelessness represented another critical barrier. These children demonstrated limited awareness of education's value, actively devaluing formal learning and considering it ineffective for their futures. Their

hopelessness stemmed from witnessing family members who completed education without apparent benefits, leading them to question the practical utility of schooling. Loss of child agency resulted from societal marginalisation and inadequate family support. Working children's families, struggling with economic survival and often illiterate themselves, lacked both the knowledge and time to support their children's education. Children experienced exhaustion from work, leaving them with neither energy nor family guidance to pursue learning. Weakness in family structure created serious impediments, including role overload and the premature assumption of adult responsibilities. Children took on adult roles—working and earning income—while being denied corresponding decision-making rights. They surrendered their earnings to families without any authority over those resources, generating resentment toward education, particularly when younger siblings received allowances that the working children themselves had helped to provide.

The research proposed six strategies for engaging working children in literacy programmes. Leveraging the capacity of the extended family involved mobilising relatives who valued education to encourage children's participation. Educational networking emphasised collaborative and supportive learning environments where children could study together for manageable periods. Utilising digital capacities included web-based platforms and television programming, offering flexible learning opportunities at home. Financial support to families addressed fundamental economic barriers, potentially reducing children's work obligations and creating space for education. Individualised instruction recognised children's time constraints and occupational limitations, suggesting that personalised, home-based teaching is better suited to their circumstances than traditional classroom settings. Finally, making education compatible with living conditions proposed integrating vocational-technical training with academic learning, allowing children to simultaneously develop work skills and educational competencies. This approach acknowledged the reality that working children need practical skills alongside formal education, and called for programmes that harmonise with, rather than compete against, their economic responsibilities.

Conclusion and Recommendations: This qualitative study in Kerman, Iran, identified four interrelated barriers that prevent working children from enrolling in literacy programmes: educational exhaustion, educational hopelessness, loss of child agency, and weak family structure. Prolonged working hours and physical fatigue create a strong aversion to schooling, while education is often perceived as irrelevant because children and families see little connection between learning and improved life chances. At the same time, deep poverty and social marginalisation reduce the ability of both children and parents to support educational participation, and children are frequently pushed into premature adult economic roles without the emotional readiness or rights needed for healthy development. In response to these conditions, the study recommends mobilising extended family members who still value education, strengthening peer-supportive learning networks, and providing flexible digital or mobile-based instruction that can accommodate irregular schedules. It also suggests offering direct financial incentives or subsidies to alleviate the economic pressure of child labour, providing individualised or home-based tutoring to address time constraints and learning difficulties, and incorporating vocational-technical content alongside work-study arrangements to make education more practical and relevant. Overall, the findings indicate that effective literacy provision must move beyond one-size-fits-all models and be redesigned in accordance with the survival realities and constrained circumstances of these children.

Ethical Considerations: Ethical considerations were observed throughout the research process, including obtaining informed consent from participants, ensuring the confidentiality of data, and guaranteeing voluntary participation in the interviews.

Role of Each Author: All sections of this article have been organized and compiled by the author.

Conflict of Interest: The authors declare that there is no conflict of interest.

Acknowledgements: I sincerely thank all those involved who assisted the author in conducting this research and whose support contributed to the progress and completion of this study.

بررسی چالش‌ها و شیوه‌های جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی

خداداد سالاری سلاجقه^۱، میثم دوست‌محمدی^۲

۱. مربی، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. kh.salari45@cfu.ac.ir

۲. استادیار، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

M.doostmohammadi@cfu.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: تحصیل یکی از مهم‌ترین ابزارهای رشد افراد و جوامع محسوب می‌شود. این پژوهش با هدف بررسی روش‌های کاربرد دانش آموزش محتوا، چالش‌ها و شیوه‌های جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی انجام شد.

روش: این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. جامعه مشارکت‌کنندگان شامل ۱۸ کودک کار بازمانده از تحصیل در شهر کرمان بود که با شیوه نمونه‌گیری هدفمند بر اساس تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق گردآوری و با روش تحلیل مضمون تحلیل شدند. برای اطمینان از اعتبار محتوا، سؤالات مصاحبه توسط چندین کارشناس آموزشی و استادان دانشگاهی بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، جهت افزایش اعتبار یافته‌ها، نتایج اولیه کدگذاری با برخی از مشارکت‌کننده‌ها و برخی از متخصصان تعلیم و تربیت به اشتراک گذاشته شد و صحت‌سنجی شد. به منظور تضمین پایایی، داده‌های کدگذاری شده چندین بار توسط پژوهشگر و یک کدگذار مستقل بررسی و مقایسه شدند. ضریب توافق بین کدگذاران بر اساس ضریب توافق کوهن ۰/۷۶ به دست آمد. تحلیل‌ها توسط چندین پژوهشگر دیگر و استادان دانشگاهی نیز مورد بازبینی و تأیید قرار گرفتند.

یافته‌ها: تحلیل داده‌ها منجر به شناسایی چهار مضمون اصلی در زمینه موانع تحصیل شامل: «فرسودگی تحصیلی»، «بی‌معنایی تحصیل»، «از دست رفتن عاملیت کودک» و «فروپاشی حمایت خانوادگی» شد. همچنین شش مضمون در زمینه شیوه‌های جذب استخراج گردید: «بهره‌گیری از ظرفیت خانواده گسترده»، «شبکه‌های یادگیری حمایتی»، «کاربست ظرفیت‌های دیجیتال»، «حمایت اقتصادی از خانواده»، «آموزش‌های فردمحور» و «انطباق آموزش با شرایط زیستی کودکان کار».

نتیجه‌گیری: در نتیجه می‌توان گفت آموزش کودکان کار باید درخور نیازها و ویژگی‌های زندگی این افراد صورت گیرد.

کلیدواژه‌ها: کودکان کار، دانش آموزش محتوا، بازمانده از تحصیل، سوادآموزی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۱۵؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۵/۱۰/۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۱۰/۱۴؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۱۰

استناد به این مقاله: سالاری سلاجقه، خداداد؛ دوست‌محمدی، میثم. (۱۴۰۵). بررسی چالش‌ها و شیوه‌های جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی. پژوهش و نوآوری در آموزش ابتدایی، ۸(۲)، ۱۷۹-۱۹۶. <https://doi.org/10.48310/reek.2026.5036>

نوع مقاله: پژوهشی

<https://reek.cfu.ac.ir/>

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

© ۱۴۰۵ // نویسندگان دارنده حق مؤلف مقاله خود بدون محدودیت هستند.

مقدمه

تحصیل یکی از مهم‌ترین ابزارهای رشد افراد و جوامع محسوب می‌شود (Yildirim et al., 2015). در همین راستا، سیاست‌های آموزشی به دنبال تضمین دسترسی همه افراد به خدمات آموزشی است؛ اما در عمل همواره چنین اتفاقی نمی‌افتد (Hamenoo et al., 2018)، و با اینکه آموزش کودکان به‌عنوان بزرگسالان آینده و سرمایه‌های انسانی جوامع اهمیت حیاتی دارد (Quattri & Watkins, 2019)، ولی بسیاری از آن‌ها از تحصیل بازمی‌مانند (Hamenoo et al., 2018). یکی از دلایل اصلی بازماندن کودکان از تحصیل، به کار گماردن آن‌هاست. البته، تعریف کودک کار^۱ بسیار دشوار است، زیرا در مورد میزان و نوع کاری که برای کودکان قابل قبول است بحث‌های زیادی وجود دارد (Kim, 2009). از همین رو، «کودک کار» را باید از «کار کودک»^۲ جدا کرد. کار کودک به فعالیت‌هایی اطلاق می‌شود که کودک برای رشد مهارت‌های موردنیاز آینده در خانواده یا اجتماع انجام می‌دهد و این فعالیت‌ها اهمیت زیادی برای آینده او دارند. از سوی دیگر، کودک کار به فردی اطلاق می‌شود که قبل از سن ۱۸ سالگی به فعالیت‌هایی می‌پردازد که برای آن‌ها پول دریافت می‌کند یا نمی‌کند، اما این فعالیت‌ها تأثیرات ناخوشایندی بر تحصیل و رشد کودک بر جای می‌گذارند (Hamenoo et al., 2018). این تعریف هم مانند بسیاری از تعاریف دیگر تا حدودی مبهم است. با این حال، بر اساس این تعریف، هرگاه کودک، کاری را انجام بدهد که مانع از ثبت نام، ادامه تحصیل، حضور در مدرسه و انجام تکالیف تحصیلی شود و به گونه‌ای بر یادگیری او تأثیر منفی داشته باشد، این کودک در تعریف کودک کار قرار می‌گیرد (Kluttz, 2015).

برخلاف ادراک رایج، اکثریت کودکان کار در محیط‌های ذاتاً خطرناک و استثمارکننده فعالیت ندارند، بلکه در محیط‌های خانگی، کشاورزی و یا خیابان‌ها فعالیت می‌کنند (Congdon Fors, 2024)، و اکثریت آن‌ها کارگران بدون مزد محسوب می‌شوند (Kim, 2009). با این حال، چندان اهمیتی ندارد که کودکان چه شکلی از کار را بر عهده می‌گیرند؛ کار کردن، آن‌ها را از حق تحصیل و رشد سالم محروم می‌سازد (Le & Homel, 2015)، و این مسئله تأثیر زیان‌باری بر حضور کودکان در مدرسه، ثبت نام و عملکرد تحصیلی آن‌ها بر جای می‌گذارد (Odonkor, 2007).

از سوی دیگر، به دلیل فقر، برای برخی از خانواده‌ها این مسئله اجتناب‌ناپذیر است. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که یکی از دلایل اصلی کار کردن کودکان فقر خانواده است (Liao & Hong, 2010). با اینکه بسیاری از والدین مایل هستند که فرزندان آن‌ها تحصیل کنند، اما به دلیل ناتوانی در حمایت از کودکان و تأمین هزینه‌های تحصیل آن‌ها والدین مجبورند بین «آموزش رسمی» و «یادگیری مهارت‌های موردنیاز آینده از طریق کار کردن در محیط‌های کاری مختلف» دست به انتخاب بزنند، و در نتیجه، با انتخاب گزینه دوم، مانع تحصیل کودکان خود شوند و آن‌ها را، جهت یادگیری مهارت‌های لازم برای شغل و کسب‌وکار آینده‌شان، وادار به کار کردن در محیط‌های کاری مختلف کنند (Hamenoo et al., 2018). چیزهایی که کودکان در مدرسه به دست می‌آورند در نزد این خانواده‌ها ارزش چندانی ندارد (Edmonds & Pavcnik, 2005). در این خانواده‌ها مؤلفه‌های مختلفی از قبیل مشکلات اقتصادی، فاصله خانواده‌ها از مدرسه و هزینه‌های تحصیل بر توانایی دسترسی به خدمات آموزشی تأثیر می‌گذارد (Consortium for Educational Access, 2007). علاوه بر این، در این خانواده‌ها تحصیل لزوماً به معنای تضمین توانایی‌های موردنیاز آینده نیست. در حالی که تحصیل ممکن است در آینده دسترسی به مشاغل را ساده‌تر کند، اما، به دلیل ارتباط ضعیف تحصیلات و بازار کار، تضمینی در این زمینه وجود ندارد (Kluttz, 2015). از آنجایی که پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد که تنها ۱۰٪ از افراد تحصیل کرده بلافاصله پس از فارغ‌التحصیلی در شغلی مرتبط با تحصیلات خود به کار گرفته می‌شوند، در خانواده‌های کودکان کار اعتقاد بر این است که موفقیت و تحرک اجتماعی، بیشتر از طریق روابط حاصل می‌شود تا تحصیلات. بنابراین، به تضمین آینده از طریق تحصیلات اعتقادی ندارند (تورانی و عارف‌نژاد، ۱۳۹۶، Hayden & Martin, 2011). در صورتی که پژوهش‌ها نشان می‌دهند تحصیل با توانمندی‌های آینده فرد در ارتباط است (Peppin Vaughan & Walker, 2012). تحصیل برای دستیابی به شغل، مشارکت در فعالیت‌های سیاسی، دسترسی به دانش لازم برای سلامتی و مهارت‌های لازم برای مدیریت فرایندهای قانونی اهمیت دارد. به عبارت دیگر، تحصیل به کودکان کمک می‌کند تا، با دست یافتن به ابزارها و توانمندی‌های لازم، در مورد آینده خود تصمیم بگیرند (Peppin Vaughan & Walker, 2012).

1. Child labor

2. Child work

تحصیل همراه با آسایش روانی، مهارت‌هایی را به ارمغان می‌آورد که این مهارت‌ها شادمانی، استقلال و عزت نفس را پرورش می‌دهند. از این رو، تحصیل ارزش ذاتی دارد (Yildirim et al., 2015). مقصود از ارزش ذاتی تحصیل این است که مجموعه کمالات و ویژگی‌هایی که از خود تحصیلات در فرد به وجود می‌آیند ارزشمند هستند، نه ابزارهایی که در آینده با این تحصیلات علمی اختراع یا تولید می‌شوند (Unterhalter & Brighouse, 2007). در عین حال، تحصیل عنصری کلیدی در پیشگیری از کار کودکان کار محسوب می‌شود. درک تعامل بین تحصیل و کار کودک کار، برای دست یافتن به اهداف حذف کار کودک کار و محقق کردن تحصیلات همگانی ضرورت دارد (Guarcello et al., 2015).

پیشینه پژوهش

برای روشن شدن ابعاد و زوایای مختلف مسئله مورد پژوهش لازم است پیشینه تحقیقات انجام شده در این موضوع مورد بررسی قرار گیرد و به نکاتی از برخی پژوهش‌های مرتبط اشاره شود. در برخی از این پژوهش‌ها تأکید شده که چنانچه راه‌حلی را در نظر می‌گیریم که تحصیل را از کار کودکان کار ارزشمندتر می‌دانند، باید بررسی کرد که کدام راه‌حل‌ها ارزش برابری با کار کودکان کار دارند (Kluttz, 2015). یکی از راه‌حلی که برای جذب کودکان کار مطرح شده است سیاست مهارت‌های زندگی در مدرسه است (Kim, 2009). هدف از این راه‌حل معرفی مهارت‌هایی است که اگر در مدرسه آموزش داده شود سبب جذب کودک کار به مدرسه می‌شود، چراکه در زندگی روزمره و اشتغال افراد کاربرد دارد و به خدمات آموزشی کیفیت و ارزش ذاتی می‌بخشد. به عقیده کیم (2009)، توصیه‌هایی که در رابطه با مهارت‌های زندگی در عرصه بین‌المللی مطرح است ارتباط چندانی با مهارت‌های زندگی ندارند؛ یعنی این مهارت‌ها نمی‌توانند نیازهای زندگی کودک کار را برطرف کنند تا بتوان این مهارت‌ها را به‌عنوان بخشی از برنامه تحصیلی مورد پذیرش قرار داد. برخی دیگر از بررسی‌ها و تحقیقات نیز نشان می‌دهند که اگر این دانش‌آموزان (کودکان کار) دانش و مهارت‌هایی را بیاموزند که با نیازهای خانواده‌شان ارتباط داشته باشند، دوره‌های تحصیلی برایشان جذاب خواهد بود (تورانی و عارف‌نژاد، ۱۳۹۶؛ Kluttz, 2015).

یکی دیگر از راه‌حلی که با مهارت‌های زندگی ارتباط دارد انعطاف در برنامه‌ریزی درسی است (تورانی و عارف‌نژاد، ۱۳۹۶). خودمختاری در تغییر برنامه‌های درسی و تقویم آموزشی، که با نیازهای کودکان ابتدایی همخوانی دارد، با انطباق آموزش با نیازهای کودکان کار و همچنین انطباق برنامه‌های درسی با شرایط زندگی کودکان کار، از آن‌ها حمایت می‌کند (Kim, 2009). علاوه بر این، کمک‌های مالی نیز از عوامل تسهیل‌گر تحصیل کودکان کار تلقی می‌شود (پورفتحی، ۱۳۹۲). با توجه به اهمیت زمینه جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی، در کشورهای در حال توسعه، از قبیل غنا، ترکیه، کامبوج و بنگلادش، پژوهش‌های متعددی در این زمینه وجود دارد (Quattri & Watkins, 2019; Kluttz, 2015; Hamenoo et al., 2018; Yıldirim et al., 2015). در ایران نیز پژوهش‌هایی در این زمینه وجود دارد که متناسب با شرایط استان و منطقه مورد پژوهش به بررسی و تحلیل عوامل این مسئله پرداخته‌اند (ر.ک: سلیمانی، ۱۳۹۸؛ تورانی و عارف‌نژاد، ۱۳۹۶). با توجه به اینکه بافت اجتماعی و موقعیت جغرافیایی شهر کرمان به گونه‌ای است که تعداد زیادی از خانواده‌ها درگیر اعتیاد و تبعات آن مانند بیماری، فقر، طلاق و... هستند (رحیمی‌پور انارکی، ۱۳۸۸) و کودکان این خانواده‌ها مجبور به کار کردن می‌شوند، و از آنجایی که تحصیل کودکان کار یکی از عوامل مؤثر در پیشگیری از کار کودکان کار در آینده است و زمینه رشد و سلامت بیشتر خانواده و جامعه را فراهم می‌کند، از این رو، پژوهش فعلی در شهر کرمان انجام شد و در صد پاسخ‌گویی به این سؤال است که «موانع و شیوه‌های جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی چیست؟»

روش

این پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. هدف این رویکرد، درک عمیق معنای تجربه زیسته کودکان کار از بازماندن از تحصیل و ادراک آنان از موانع و شیوه‌های جذب در دوره‌های سوادآموزی بود. پدیدارشناسی توصیفی بر توصیف تجربه افراد از یک پدیده خاص، آن گونه که آن را در زندگی روزمره خود تجربه کرده‌اند، تمرکز دارد و می‌کوشد ماهیت این تجربه را از

دید مشارکت‌کنندگان آشکار سازد. جامعه پژوهش مورد مطالعه شامل تعدادی از کودکان کار در شهر کرمان بود که به‌نوعی از تحصیل بازمانده و مجبور به کار کردن بودند. این افراد در ایران و در شهر کرمان زندگی می‌کردند و دلیل انتخاب این شهر در مقدمه بیان شد. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته عمیق گردآوری شد. سؤالات مصاحبه حول محور تجربه کودکان از ترک تحصیل، ادراک آنان از ارزشیابی ارزشی تحصیل، موانع ادامه تحصیل و شرایطی که می‌تواند آنان را به آموزش بازگرداند طراحی شده بود. ترتیب طرح سؤالات بر اساس جریان گفت‌وگو و پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان انعطاف‌پذیر بود تا امکان بیان آزادانه تجربه‌های شخصی فراهم شود. مدت هر مصاحبه بین ۳۰ تا ۵۰ دقیقه بود و مصاحبه‌ها با اجازه مشارکت‌کنندگان ضبط و سپس به‌صورت کامل پیاده‌سازی شد. نمونه‌گیری تا اشباع تمام مقوله‌ها ادامه داشت؛ یعنی تا زمانی که هیچ داده جدیدی مرتبط با یک مقوله به دست نیامد. بعد از ۱۸ مصاحبه مقوله‌ها به اشباع رسید. از کودکان کار خواسته شد تا اطلاعات مربوط به تجربه بازماندن خود از تحصیل را به یاد بیاورند. پاتن (2002) بر این باور است اعتبار، معناداری و بینش ایجادشده در پژوهش کیفی نیازمند کار بیشتری بر روی اطلاعات غنی برآمده و قابلیت‌های مشاهده‌ای-تحلیلی پژوهشگر است تا حجم نمونه. منطق استفاده از نمونه کوچک به دلیل غنای اطلاعات است. همچنین، در این مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته از افراد خواسته شد تا تجربه خود را به‌عنوان بخشی از یک پژوهش به اشتراک بگذارند. راهنمای مصاحبه به پژوهشگران اطمینان می‌داد که انواع مشابهی از داده‌ها را از همه افراد گردآوری می‌کند. سؤالاتی از این قبیل مدنظر بود: «به چه دلیل شما به جای تحصیل مشغول به کار کردن شدید؟» «آیا از نظر شما تحصیل کردن می‌تواند به آینده شغلی شما کمک کند؟ اگر بلی چطور؟ اگر خیر چطور؟» «چه چیزی باعث می‌شود که اشتیاق به تحصیل در افراد ایجاد شود؟» «چه چیزی باعث می‌شود افراد اشتیاقی به تحصیل نداشته باشند؟» «اگر قرار شود که مشغول تحصیل شوید، چگونه تحصیل کردن با شرایط زندگی شما هماهنگ خواهد شد؟» در این پژوهش افراد ملاک‌های زیر را دارا بودند: (۱) کودکان باید زیر ۱۸ سال باشند؛ (۲) اجازه والدین اخذ شود؛ و (۳) قادر به درک و پاسخ‌گویی به سؤالات مصاحبه‌گر باشند. تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل مضمون به شیوه براون و کلارک انجام گرفت. این روش یک شیوه نظام‌مند برای شناسایی، تحلیل و گزارش الگوهای معنایی (مضامین) در داده‌های کیفی است. مراحل تحلیل شامل آشنایی مکرر با داده‌ها از طریق مطالعه چندباره متن مصاحبه‌ها، تولید کدهای اولیه بر اساس عبارات و واحدهای معنایی مهم، جست‌وجو برای یافتن مضامین اولیه از طریق گروه‌بندی کدهای مشابه، بازبینی و پالایش مضامین در مقایسه با داده‌ها، تعریف و نام‌گذاری نهایی مضامین، و تدوین گزارش تحلیلی یافته‌ها است. تمرکز تحلیل بر کشف معنای تجربه زیسته کودکان کار از تحصیل و شرایط مؤثر بر جذب یا عدم جذب آنان در دوره‌های سوادآموزی بود.

به منظور اطمینان از اعتبار و پایایی داده‌ها، از راهکارهای متعددی استفاده شد. نخست، روایی محتوایی ابزار گردآوری داده‌ها از طریق بررسی سؤالات مصاحبه توسط چندین متخصص حوزه آموزش و استادان هیئت‌علمی دانشگاهی ارزیابی شد و مورد تأیید آن‌ها قرار گرفت که در نتیجه از تناسب، وضوح و شفافیت سؤالات اطمینان حاصل گردید. برای افزایش اعتبار یافته‌ها، تحلیل‌های اولیه و کدهای استخراج‌شده با برخی از مشارکت‌کنندگان و برخی از متخصصان تعلیم و تربیت به اشتراک گذاشته شد و نظرات آن‌ها درباره دقت و صحت تفسیرها در فرایند تحلیل داده‌ها، لحاظ شد (اعتبارسنجی مشارکت‌کنندگان). علاوه بر این، برای کاهش سوگیری‌های احتمالی پژوهشگر، از یادداشت‌نویسی تأملی و بازبینی مستمر داده‌ها از زوایای مختلف استفاده شد. به منظور ارزیابی پایایی، کدگذاری داده‌ها به‌صورت مستقل و جداگانه توسط پژوهشگر اصلی و یک کدگذار دوم انجام گرفت و ضریب توافق بین کدگذاران (برای بررسی میزان توافق کدگذاران از ضریب کاپای کوهن (Rau & Shih, 2021) استفاده شد) ۰/۷۷ به دست آمد که، با توجه به تفسیر سطوح متفاوت ضریب کاپا، شدت توافق نسبتاً زیاد است و حاکی از پایایی مناسب فرایند کدگذاری است. در نهایت، یافته‌های پژوهش توسط سایر پژوهشگران و چندین استاد هیئت‌علمی دانشگاهی مورد بازبینی و تأیید قرار گرفت تا از انسجام، ثبات و تکرارپذیری نتایج اطمینان حاصل شود.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

مشارکت‌کننده	سن	جنسیت	تحصیلات پدر	تحصیلات مادر	شغل پدر	شغل مادر	تعداد اعضای خانواده	وضعیت ازدواج والدین
۱	۱۵	پسر	چهارم	سوم	بنا	خانه‌دار	۸	با هم
۲	۱۰	پسر	چهارم	سوم	چاه‌کن	خانه‌دار	۸	با هم
۳	۱۵	پسر	سوم	سوم	ندارد	خانه‌دار	۷	با هم
۴	۱۲	پسر	بی‌سواد	نمی‌دانم	کارگر	خانه‌دار	۶	با هم
۵	۱۳	پسر	نمی‌دانم	سوم	نمی‌دانم	خانه‌دار	۷	با هم
۶	۱۲	پسر	نمی‌دانم	دیپلم	کارگر	خانه‌دار	۴	جدا شده
۷	۱۰	پسر	دیپلم	بی‌سواد	کارگر	خانه‌دار	۱۳	جدا شده
۸	۱۲	پسر	نمی‌دانم	دیپلم	کارگر	خانه‌دار	۴	جدا شده
۹	۱۴	پسر	بی‌سواد	بی‌سواد	نمی‌دانم	خانه‌دار	۶	فوت پدر
۱۰	۱۱	پسر	پنجم	بی‌سواد	کارگر	خانه‌دار	۵	با هم
۱۱	۱۱	پسر	اول	بی‌سواد	کارگر	خانه‌دار	۵	با هم
۱۲	۱۲	پسر	پنجم	بی‌سواد	کارگر	خانه‌دار	۴	فوت مادر
۱۳	۱۰	پسر	متوسطه	سیکل	جمع‌آوری ضایعات	جمع‌آوری ضایعات	۶	با هم
۱۴	۱۳	پسر	ثشم	دیپلم	کارگر	خانه‌دار	۵	با هم
۱۵	۸	دختر	پنجم	هفتم	کارگر	خانه‌دار	۵	با هم
۱۶	۹	دختر	سوم	دیپلم	کارگر	خانه‌دار	۵	با هم
۱۷	۱۰	دختر	چهارم	چهارم	کارگر	خانه‌دار	۴	با هم
۱۸	۱۲	دختر	پنجم	پنجم	کارگر	خانه‌دار	۴	با هم

یافته‌ها

تحلیل تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان به شناسایی دو حوزه کلی شامل «موانع تحصیل» و «شیوه‌های جذب آموزشی» انجامید که در قالب چند مضمون اصلی و زیرمضمون توصیف می‌شوند:

الف): موانع جذب کودکان کار بازمانده از تحصیل در دوره‌های سوادآموزی چیست؟ در رابطه با این سؤال که «موانع جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی چیست؟» پژوهش نشان داد که از موانع عمده جذب کودکان کار بازمانده از تحصیل در دوره‌های سوادآموزی می‌توان به مؤلفه‌هایی که مضامین اصلی محسوب می‌شوند، نظیر مضمون «بی‌رمقی تحصیلی»، مضمون «ناامیدی تحصیلی»، مضمون «از دست رفتن عاملیت کودک» و مضمون «ضعف در ساختار خانواده‌های این کودکان»، اشاره کرد:

بی‌رمقی تحصیلی: یکی از موانع مهم، بی‌رمقی تحصیلی بود. بسیاری از این کودکان تمایلی به تحصیل نداشتند و این بی‌میلی را توجیه می‌کردند. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این گونه است: «اصلاً علاقه ندارم برم مدرسه (با حالت لبخند). بابام جمعه‌ها ۵۰ تومن می‌ده منم می‌رم می‌خورم. فقط می‌خوام خوراکی بخرم پولامو.» (مشارکت‌کننده شماره یک)

ناامیدی تحصیلی: یکی دیگر از موانع، ناامیدی این کودکان از تحصیل بود. از مهم‌ترین دلایل ناامیدی این کودکان می‌توان به سست شدن ارزش تحصیل در نزد آن‌ها اشاره کرد. این کودکان، ضمن اینکه به ارزش‌های تحصیلی آگاهی چندانی نداشتند، تحصیل را هم بی‌ارزش‌سازی کرده و آن را بی‌فایده می‌دانستند. از این رو، هیچ امیدی به نتیجه‌بخش بودن تحصیل نداشتند و آن را کاری بیهوده قلمداد می‌کردند. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این گونه بود: «کسی هست که شما را تشویق به مدرسه رفتن بکنه؟» «نه بابام و مامانم هچی نمی‌گن برو مدرسه درس یاد بگیر. دو تا از برادرام خوندن؛ یکی تا نهم خونده، یکی هم تا هشتم.» وقتی مصاحبه‌گر پرسید «شما نمی‌خواهید بخونید؟» مشارکت‌کننده در پاسخ گفت: «نه، چیز خوبی نیست؛ اصلاً نمی‌خوام بنویسم.» (مشارکت‌کننده شماره یک)

از دست رفتن عاملیت کودک: یکی دیگر از دلایل مهم، از دست رفتن عاملیت کودک بود، که به دلایلی از قبیل قرار گرفتن در حاشیه اجتماع و عدم عاملیت خانواده این کودکان ایجاد شده بود. خانواده‌های این کودکان در حاشیه اجتماع قرار گرفته و به دلیل مشکلات معیشتی مجبورند در طول روز به‌صورت دائم مشغول به کار باشند، و نه سواد و نه فرصتی برای پیگیری تحصیل کودک خود و تمرین دروس او دارند. در نتیجه، این کودک هیچ حامی و پشتیبان فعالی در این زمینه ندارد. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این گونه بود: «هیچکس برادرام از سر کار میان خسته‌ین، می‌خوابن. پدر مادرم بلد نیستن. بقیه‌یم کوچک‌تر آ منن، مدرسه نمی‌رن. منم خسته می‌شم. شبا می‌خوام زودی بخوابم، همه ساعت هشت می‌خوابیم. من هیچ‌وقت نگفتم بیاین به من یاد بدین، اونا هم نیومدن.» (مشارکت‌کننده شماره چهار)

ضعف در ساختار خانواده: یکی دیگر از موانع جدی، وضعی بود که در ساختار این خانواده‌ها پدیدار شده بود و ناشی از اضافه‌بار نقش و جهش در مراحل رشد این کودکان بود. این کودکان در خانواده‌ها دارای نقش‌هایی بودند که با مراحل رشد این کودکان همخوانی نداشت. این کودکان وظایف نقش را بر عهده داشتند، اما از اختیارات نقش بی‌بهره بودند؛ یعنی به کار و کسب درآمد مشغول بودند، ولی اختیاری در خرج کردن پول به‌دست‌آمده نداشتند و باید آن را تحویل خانواده خود می‌دادند تا خرجی اعضای خانواده تأمین شود. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این گونه بود: «درس به درد نمی‌خوره (با حالت خنده). سواد نمی‌خوام، نمی‌خوام بتونم بخونم؛ باید کار دوم کنم، پول بگیرم، بدم به مامان بابام خرجی مونو بدن. خواهر بردار کوچک چند تا دارم اونا نمی‌تونن کار کنن.» (مشارکت‌کننده شماره هشت)

ب): شیوه‌های جذب کودکان کار بازمانده از تحصیل در دوره‌های سوادآموزی به چه صورت است؟ در رابطه با این سؤال که «شیوه‌های جذب کودکان کار بازمانده از تحصیل در دوره‌های سوادآموزی به چه صورت است؟» پژوهش مضامین اصلی مختلفی را نشان داد که برای جذب این کودکان می‌توان از آن‌ها بهره برد، از قبیل «استفاده از ظرفیت اعضای خانواده»، «شبکه‌سازی آموزشی»، «استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال»، «حمایت مالی از خانواده‌ها» (ارائه پاداش‌های مالی در ازای پیشرفت در درس)، «آموزش‌های انفرادی» و «درخور ساختن تحصیل با شرایط زندگی این کودکان». در ادامه این مضامین مورد بررسی قرار می‌گیرند:

استفاده از ظرفیت اعضای خانواده: یکی از شیوه‌های جذب، استفاده از ظرفیت‌های خانواده گسترده است. به نظر می‌رسد در خانواده گسترده کودکان کار می‌توان از ارزش‌های مشترک تحصیلی در خانواده گسترده کودک استفاده کرد و کودکان را آموزش داد. در این خانواده‌ها افرادی حضور دارند که بر ارزش‌های تحصیلی تمرکز دارند، در هر فرصتی کودک را ترغیب به تحصیل می‌کنند و در اوقات فراغت کودک آموزش او را مد نظر قرار می‌دهند. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این‌گونه بود: در پاسخ به این سؤال که «آیا در خانواده شما کسی هست که شما را تشویق به تحصیل بکند؟» مشارکت‌کننده پاسخ داد: «بله خاله‌م هست. خواهرم می‌گه مدرسه خیلی خوبه، برو دنبال درس و مشق. کار دایمی بگیر ی پول خوب بهت بدن.» (مشارکت‌کننده شماره دوازده)

شبکه‌سازی آموزشی: یکی دیگر از شیوه‌های جذب، شبکه‌سازی آموزش است. مثلاً «یادگیری مشترک» و «یادگیری حمایتی» را می‌توان برای جذب این کودکان در دوره‌های سوادآموزی مد نظر قرارداد (ناظمیان، ۱۳۹۸). به تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان توجه کنید: «با دوستان در مورد چی صحبت می‌کنی؟» «هچی. می‌گیم چند کیلویی جم کردی؟ فردا بریم آتاری پلی‌استیشن بازی کنیم. یا دعوایه. یا می‌گیم اوجا تصادف شده. همی حرفا. با دوستان بیشتر در مورد کار کردن حرف می‌زنم. اگه می‌شد با اینا درس بخونیم تو یه ساعتی از روز خیلی خوب بود.» (مشارکت‌کننده شماره سیزده) همان‌گونه که مشاهده می‌شود، کودکان کار معمولاً با یکدیگر در مورد دغدغه‌هایشان صحبت می‌کنند، و اگر موضوع سوادآموزی و تحصیل در زمره مسائل روزمره آن‌ها قرار گیرد، طبیعتاً در طول روز در این خصوص نیز با یکدیگر صحبت خواهند کرد و موجب تقویت انگیزه و کمک به ادامه تحصیل آن‌ها می‌شود (ناظمیان، ۱۳۹۸).

استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال: یکی دیگر از روش‌های آموزش دادن، استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال در دنیای امروز است. محیط‌های تحت وب و استفاده از ظرفیت‌های تلویزیون از جمله دیگر روش‌های آموزش به این کودکان است. به تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان توجه کنید: «خیلی تا دیپلمت مونده؟ بعدش بری آموزشگاه شغل یاد بگیر. دیگه می‌ری سربازی. اگر درس نخونی نمی‌تونی شغل خوبی پیدا کنی. مجبوری بگردی دنبال هر کاری شد. درس خوندن با گوشی خوبه تو خونه هر وقت بیکار بودی می‌شیننی گوش می‌دی.» (مشارکت‌کننده شماره پنج)

حمایت مالی از خانواده‌ها (ارائه پاداش‌های مالی در ازای پیشرفت در درس): حمایت مالی از خانواده کودکانی که غم نان دارند می‌تواند با مرتفع کردن بخشی از نیازهای این کودکان برای تحصیل ایجاد انگیزه کرده و خانواده‌ها را هم ترغیب به تحصیل کودکان کند. پژوهش فعلی نشان داد که ناتوانی در برآوردن نیازهای اولیه و هزینه‌های ادراک‌شده تحصیل در صورت مرتفع شدن، می‌تواند به عنوان روش‌های جذب مد نظر قرار گیرند. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این‌گونه بود: «اگر پدر و مادرم پول داشتن، کار نمی‌کردم، فقط می‌مُندم خونه، می‌رفتم مدرسه درس می‌خوندم، بازی می‌کردم، صبح‌ها می‌خوابیدم.» (مشارکت‌کننده شماره سه)

آموزش‌های انفرادی: یکی دیگر از شیوه‌های جذب، استفاده از آموزش‌های انفرادی است. این کودکان با محدودیت‌های زمانی و شغلی مواجه هستند و به همین دلیل آموزش این کودکان باید درخور زندگی آن‌ها باشد. این عامل با عامل بعدی یعنی «درخور کردن تحصیل با شرایط زندگی کودکان کار» ارتباط بسیاری دارد. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این‌گونه بود: «دوست داری کسی به صورت فردی بهت درس بده؟» «آره. چون تو مدرسه زیاد یاد نمی‌گیریم، نمی‌تونم درس بگیرم. اگه یکی می‌مَد خونه خیلی خوب بود. کلاس نمی‌تونیم شرکت کنیم.» (مشارکت‌کننده شماره هشت)

درخور ساختن تحصیل با شرایط زندگی: یکی دیگر از شیوه‌های جذب، استفاده از ظرفیت‌های فنی و حرفه‌ای و همخوان کردن کار-تحصیل (حضور در محل‌های کار کودکان) است. این کودکان به دلیل شرایط خاص حاکم بر زندگی‌شان نیازمند آموزش‌های هستند که با شرایط زندگی آن‌ها درخور باشد. تجربه یکی از مشارکت‌کنندگان این‌گونه بود: «به نظرت درس خوندن چیز جالبیه؟» «چیز خوبیه، ولی هم می‌ا درس بخونی هم می‌ا کار کنی؛ اگه کار نکنی کار یاد نمی‌گیری، بزرگ شدی دیپلم گرفتی، هجا نمی‌تونی کار کنی. اگه خوب درس بخونی، کارم یاد می‌گیری. خیلی چیز خوبیه. دو تاش با هم خوبن.» (مشارکت‌کننده شماره نه)

جدول ۲. مضامین و زیرمضامین استخراج شده از تجربه زیسته مشارکت کنندگان

مضمون اصلی	زیرمضمون	واحد‌های معنایی استخراج شده از مصاحبه‌ها
استفاده از ظرفیت اعضای خانواده گسترده	استفاده از ظرفیت‌های خانواده گسترده	اهمیت داشتن تحصیل در نزد برخی از اعضای خانواده گسترده
		نگرانی‌های مرتبط با تحصیل اعضای خانواده گسترده
		حمایت از ارزش‌های تحصیلی در نزد اعضای خانواده گسترده
	ارزش‌های مشترک تحصیلی در خانواده گسترده کودک	الگوسازی تحصیلی برخی از اعضای خانواده گسترده
		تمجید از موفقیت‌های تحصیلی برخی از اعضای خانواده گسترده
	توجه به استعداد‌های کودکان از سوی اعضای خانواده گسترده	ترغیب کودک به تحصیل از سوی برخی از اعضای خانواده گسترده
		آموزش‌های دوره‌ای از سوی اعضای خانواده گسترده
		دادن پاداش به کودک برای توجه به تحصیل از سوی اعضای خانواده گسترده
شبکه‌سازی آموزشی	یادگیری مشترک	آموزش دادن کودک به همسالان
		استفاده از ظرفیت‌های کودکان عادی
		آموزش در قالب بازی‌های کودکانه
	یادگیری حمایتی	دریافت پاداش‌های معنوی در قبال آموزش
		استفاده از همیار آموزشی برای کودکان
		دریافت آموزش‌های مبتنی بر افزایش درآمد
استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال	دسترسی به محیط‌های تحت وب	دسترسی به ابزارهای هوشمند آموزشی
		دسترسی به برنامه‌های آموزشی تلویزیون
		استفاده از نرم‌افزارهای آموزشی
	دسترسی به برنامه‌های آموزشی تلویزیون	استفاده از ظرفیت‌های علمی و آموزشی شبکه‌های تلویزیون
		سفارشی‌سازی آموزش در شبکه‌های مربوط به کودک و نوجوان تلویزیون
		بومی‌سازی برنامه‌ها در شبکه‌های استانی
حمایت مالی از خانواده‌ها (ارائه پاداش‌های مالی در ازای پیشرفت در درس)	ناتوانی در برآوردن نیازهای اولیه	اولویت داشتن بقا بر تحصیل
		جذابیت بیشتر غذا
		غم نان
		سرریز شدن هزینه‌های تحصیل به سمت غذا
	هزینه‌های ادراک شده تحصیل	رایگان نبودن تحصیل از دید خانواده‌های کودکان
		ناتوانی در پرداخت هزینه‌های اجتناب‌ناپذیر تحصیل
		عدم بررسی هزینه‌ها قبل از تصمیم‌گیری در مورد تحصیل
		عدم آگاهی از قوانین مرتبط با سوادآموزی
آموزش‌های انفرادی	محدودیت‌های زمانی	کمبود وقت برای تحصیل
		ناتوانی در بازیابی بدنی و خستگی پیوسته
		نداشتن زمان استراحت کافی در طول شبانه‌روز
	محدودیت‌های شغلی	الزامات شغلی متعارض با تحصیل
		مشاغل محدودکننده تحصیل
		مشاغل سطح پایین همراه با نازنده‌سازی تحصیل توسط بزرگسالان

رفع تعارض کار-تحصیل	استفاده از ظرفیت‌های فنی و حرفه‌ای	درخور ساختن تحصیل با شرایط زندگی
ارائه آموزش‌های مبتنی بر مهارت		
رفع ناهمگونی‌های میان تحصیل و نیازهای خانواده		
رفع تعارض تحصیل-نیازهای خانواده		
درخور کردن آموزش با نیازهای شغلی	همخوان کردن کار-تحصیل (حضور در محل‌های کار کودکان)	
درخور ساختن تحصیل با شرایط زندگی کودک		
درخور ساختن تحصیل با شرایط زندگی خانواده		
درخور کردن آموزش با نیازهای خانواده		
همخوانی تحصیل با شرایط زندگی	توجیه کردن عدم تحصیل	
تقدم کار نسبت به تحصیل در نزد کودکان		
جذابیت بیشتر کار در نزد کودکان		
مغشوش بودن هدف‌های تحصیلی		
حمایت از ارزش‌های شغلی به جای ارزش‌های تحصیلی از ناحیه دوستان		
عدم آمادگی در گذار از خانه به مدرسه	بی‌میلی به تحصیل	بی‌رمقی تحصیلی
بی‌انگیزگی تحصیلی		
ناارزنده‌سازی تحصیل		
عدم جدیت در تحصیل		
خستگی‌های ناشی از کار		
ابهام در چشم‌انداز تحصیلی		
تعارض میان تحصیل و کار	سست شدن ارزش‌های تحصیلی در نزد کودکان	
حمایت دوستان از عدم تحصیل		
ناآگاهی از ارزش‌های تحصیلی		
آگاهی اندک از ارزش‌های تحصیلی		
عدم اولویت تحصیل		
بر باد رفتن امیدهای تحصیلی	بی‌ارزش‌سازی تحصیل	نامیدی تحصیلی
ناارزنده‌سازی تحصیل		
غلبه سایر ارزش‌ها بر ارزش‌های تحصیلی		
بی‌هدفی تحصیلی		
نداشتن الگوهای تحصیلی درست		
هراس از مدرسه		
خودکارآمدی تحصیلی ضعیف		
نداشتن الگوهای درست در تحصیل		
زندگی در محیط‌هایی که از ارزش‌های تحصیلی حمایت نمی‌کنند	قرارگرفتن در حاشیه اجتماع	از دست رفتن عاملیت کودک
اشتغال در محیط‌هایی که نیازی به تحصیل ندارند		
ناتوانی در نوشتن داستان زندگی		
تکرار داستان زندگی در گذر چندین نسل		

نداشتن کنترل بر شرایط اقتصادی زندگی	عدم عاملیت خانواده کودک	ضعف در ساختار خانواده
عدم قطعیت در زندگی خانواده کودک		
نداشتن امنیت شغلی		
نداشتن امنیت روانی		
نگاه نامناسب جامعه به خانواده کودک		
تحمیل شدن نقش نان آور به کودک	اضافه بار نقش	
تحمیل نقش های مراقبتی به کودک		
احساس دین در کودک نسبت به سایر اعضای خانواده		
انتظارات مالی از کودک		
جو نامناسب حاکم بر خانواده		
تفویض نقش والدین به کودک	جهش در مراحل رشد	
هویت تعریف شده به عنوان نان آور		
پذیرش نقش نان آور از سوی کودک		

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف درک تجربه زیسته کودکان کار از تحصیل و شرایط مؤثر بر جذب آنان در دوره های سوادآموزی انجام شد. یافته ها نشان داد که تجربه تحصیل در ذهن کودکان کار نه به عنوان یک مسیر رشد، بلکه به مثابه پدیده ای فرساینده، کم کارکرد و دور از واقعیت های زندگی آنان معنا می شود. این مطالعه نشان می دهد مسئله بازماندگی تحصیلی این کودکان صرفاً یک مشکل آموزشی نیست، بلکه تجربه ای زیسته و ریشه دار در بستر اقتصادی، خانوادگی و روانی آنان است. پاسخ به سؤال «موانع جذب کودکان کار بازمانده از تحصیل در دوره های سوادآموزی چیست؟» اندکی دشوار است، زیرا افراد فقط به خاطر یک دلیل دست از تحصیل نمی کشند. یافته های پژوهش فعلی، با روش پدیدارشناسی توصیفی و با استفاده از تحلیل مضمون و با کدگذاری اولیه به صورت دستی، نشان داد که از موانع عمده جذب کودکان در دوره های سوادآموزی می توان به بی رمقی تحصیلی، ناامیدی تحصیلی، از دست رفتن عاملیت کودک و ضعف در ساختار خانواده های این کودکان اشاره کرد.

یکی از موانع مهم در جذب کودکان کار بازمانده از تحصیل، بی رمقی تحصیلی ای بود که در این کودکان مشاهده می شد. بسیاری از این کودکان تمایلی به تحصیل نداشتند. در همین راستا، پژوهش بودرو و همکاران (2004) نشان می دهد استرس های کاری، ساعات کاری طولانی، عدم رضایت از تعادل میان زندگی شخصی و تحصیلی با بی رمقی تحصیلی ارتباط دارند و باعث می شوند که فرد اشتیاق به تحصیل را از دست داده و به اولویت های دیگر بپردازد. این مسئله در یافته های پژوهش فعلی هم به خوبی نمایان بود. یکی دیگر از موانع، ناامیدی این کودکان از تحصیل بود که دلایل متعددی داشت. در نزد این کودکان تحصیل ارزش چندانی نداشت. این کودکان ضمن اینکه از ارزش های تحصیلی^۱ آگاهی چندانی نداشتند، تحصیل را بی ارزش سازی می کردند و، در نتیجه، فرصت رشد از طریق تحصیل را از دست می دادند. در همین راستا، پژوهش نای و همکاران (2013) نشان می دهد که حس بدبینی نسبت به آینده تحصیل و شک در مورد مفید بودن آن باعث بروز ناامیدی تحصیلی در افراد می شود. البته، این عامل ممکن است در نتیجه حمایت دوستان از بی ارزش سازی تحصیل تشدید شود، پدیده ای که در پژوهش فعلی هم مورد مشاهده قرار گرفت. نتایج پژوهش کلوتر (2015) هم بر این عامل صحنه می گذارد. به باور کلوتر، تا زمانی که کودکان از ارزش های ذاتی تحصیل مطلع نشوند، نسبت به آن بی علاقه خواهند ماند.

1. educational values

از دست رفتن عاملیت کودک یکی دیگر از موانع مهم در جذب کودکان تلقی می‌شد، که به دلایلی از قبیل قرار گرفتن در حاشیه اجتماع و عدم عاملیت خانواده این کودکان ایجاد شده بود. خانواده‌های این کودکان در حاشیه اجتماع قرار گرفته و توان نوشتن داستان زندگی خود را از دست داده بودند. در همین راستا، نتایج پژوهش آنگود و همکاران (2011) نشان می‌دهد فقر در خانواده‌های کودکان کار باعث می‌شود تا آن‌ها عاملیت و کنترل خود را بر زندگی از دست بدهند و این موضوع مانعی جدی در فرایند جذب این کودکان در دوره‌های سوادآموزی تلقی می‌شود. وقتی که گروه‌های حاشیه‌ای اجتماع، ناتوان از نوشتن داستان زندگی خود باشند، بسیاری از شرایط به آن‌ها تحمیل می‌شود و همین مسئله باعث می‌گردد که کنترل این افراد بر شرایط زندگی دشوار باشد (Goldenberg & Goldenberg, 2012).

یکی دیگر از موانع جدی، ضعفی بود که در ساختار این خانواده‌ها وجود داشت. به این کودکان در خانواده‌ها نقش‌هایی واگذار شده بود که با مراحل رشد این کودکان همخوانی نداشت. این کودکان وظایف نقش را بر عهده داشتند، اما از اختیارات نقش بی‌بهره بودند. در این حالت، اغلب کودک در خانواده خود نقش یکی از والدین را بر عهده می‌گیرد و در فرایند زادآوری خانواده نقش بزرگسالان را ایفا می‌کند. البته، باید توجه داشت که این نقش به جبران یک بافت نامناسب اتخاذ می‌گردد (Rana & Das, 2021). در همین راستا، پژوهش هندریکس و همکاران (2021) نشان می‌دهد که بهای اتخاذ نقش نامناسب در خانواده برای کودکان بسیار زیان‌بار است. کودک بدون اینکه از نظر هیجانی، عقلانی و جسمانی آمادگی داشته باشد مسئولیت و رفتار یک نقش را بر عهده می‌گیرد. در نتیجه، استرس ایجاد شده و دیگر تکالیف رشدی جایگزین می‌شوند (Brock & Barnard, 1999)، پدیده‌ای که در میان مشارکت‌کنندگان پژوهش فعلی هم مشاهده می‌شد.

در رابطه با این سؤال که «شیوه‌های جذب کودکان در دوره‌های سوادآموزی به چه صورت است؟» پژوهش نشان داد که برای جذب این کودکان می‌توان روش‌هایی از قبیل استفاده از ظرفیت اعضای خانواده، شبکه‌سازی آموزشی، استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال، حمایت مالی از خانواده‌ها (ارائه پاداش‌های مالی در ازای پیشرفت در درس)، آموزش‌های انفرادی و، در نهایت، درخور ساختن تحصیل با شرایط زندگی این کودکان را مد نظر داشت.

به نظر می‌رسد می‌توان از ارزش‌های مشترک تحصیلی در خانواده گسترده کودکان کار استفاده کرد و کودکان را آموزش داد. در این خانواده‌ها افرادی حضور دارند که بر ارزش‌های تحصیلی تمرکز دارند، در هر فرصتی کودک را ترغیب به تحصیل می‌کنند و در اوقات فراغت کودک آموزش او را مد نظر قرار می‌دهند. در همین راستا، اووسو و بیدو (2021) بر این باورند که با وجود کم‌رنگ شدن اهمیت خانواده گسترده در دنیای مدرن، در حاشیه‌های اجتماع این مسئله همچنان از اهمیت برخوردار است و می‌تواند در خدمت کودکان کار قرار گیرد. پژوهش مؤزاتا و همکاران (2021) هم نشان می‌دهد که خانواده گسترده می‌تواند به‌عنوان یک عامل حمایتی در خدمت ارزش‌های تحصیلی قرار بگیرد. علاوه بر این، اعضای خانواده گسترده می‌توانند، شبیه به والدین بیولوژیکی، اعضای خود را جامعه‌پذیر کنند؛ موضوعی که در پژوهش فعلی هم مورد مشاهده قرار گرفت همین مسئله بود.

شبکه‌سازی آموزش یکی دیگر از شیوه‌های جذب این کودکان است که می‌توان آن را به شیوه‌های متعددی انجام داد. یادگیری مشترک و یادگیری حمایتی از جمله این شیوه‌ها هستند. پژوهش‌ها هم نشان می‌دهند که یادگیری مشترک و حمایتی به‌عنوان یک مقوله مهم در جذب دانش‌آموزان در تحصیل تلقی می‌شود (Issa et al., 2021). به نظر می‌رسد برای جذب کودکان کار باید شبکه‌هایی از افراد تشکیل شود که از یادگیری یکدیگر حمایت می‌کنند. این شبکه‌ها هم در محیط‌های مجازی قابل ایجاد هستند و هم در محیط‌های واقعی امکان تحقق دارند. شکل دادن به شبکه‌های یادگیری، به‌گونه‌ای که هر دانش‌آموز نقش مربی دانش‌آموز دیگر را ایفا کند، می‌تواند، ضمن برطرف کردن دوگانه «ما» و «آن‌ها» و ایجاد دوستی‌های ارزشمند، راهی مناسب جهت جذب در دوره‌های سوادآموزی باشد (Colton, 2021). کینگ و همکاران (2018) هم بر اهمیت نقش یادگیری‌های مشارکتی و حمایت از یادگیری تأکید دارند.

یکی دیگر از روش‌های آموزش، استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال در دنیای امروز است. محیط‌های تحت‌وب و استفاده از ظرفیت‌های تلویزیون از جمله دیگر روش‌های آموزش به این کودکان است (Issa et al., 2021). ظرفیت‌های دیجیتال یکی از روش‌های آموزش نوظهور است که می‌تواند درخور با نیازهای کودکان ارائه شود. یکی از نکات موردتأکید مشارکت‌کنندگان در پژوهش فعلی هم استفاده از ظرفیت‌های دیجیتال در زمان‌هایی بود که این افراد اوقات مناسبی برای فراغت از کار و تحصیل داشتند.

حمایت مالی از خانواده کودکانی که غم نان دارند می‌تواند با مرتفع کردن بخشی از نیازهای این کودکان برای تحصیل ایجاد انگیزه کرده، و خانواده‌ها را هم ترغیب به تحصیل کودکان کند. پژوهش فعلی نشان داد که ناتوانی در برآوردن نیازهای اولیه و هزینه‌های ادراک‌شده تحصیل در صورت مرتفع شدن، می‌تواند به‌عنوان روش‌های جذب مد نظر قرار گیرند. پژوهش ام‌رسون و کنب (2006) هم بر این عامل تأکید دارد و نشان می‌دهد که رفع موانع مالی می‌تواند اولویت‌بندی نیازها را تغییر داده و افراد را به سمت احترام سوق بدهد. پژوهش پورفتحتی (۱۳۹۲) هم بر این عامل تأکید دارد و حمایت‌های مالی را در جذب کردن این افراد در دوره‌های سوادآموزی مهم تلقی می‌کند.

استفاده از آموزش‌های انفرادی هم می‌تواند جذب این کودکان را تسهیل کند. این کودکان با محدودیت‌های زمانی و شغلی مواجه هستند و، به همین دلیل، آموزش این کودکان باید درخور زندگی آن‌ها باشد. آموزش‌های انفرادی بر نیازهای آموزشی ویژه تمرکز دارند (King and et al., 2018). به باور کینگ (2018)، زمانی که امکان گنجاندن دانش‌آموزان در دوره‌های فراگیر نیست، باید دوره‌های آموزش فردی را مورد توجه قرار داد و از آن به‌عنوان یک ابزار ارزشمند آموزشی استفاده کرد. پلک‌ول و رزتی (2014) هم بر این عامل تأکید دارند و آموزش انفرادی را یکی از شیوه‌های مهم یادگیری و آموزش می‌دانند.

یکی دیگر از شیوه‌های جذب، استفاده از ظرفیت‌های فنی و حرفه‌ای و همخوان کردن کار-تحصیل (حضور در محل‌های کار کودکان) است. این کودکان، به دلیل شرایط خاص حاکم بر زندگی، نیازمند آموزش‌هایی هستند که با شرایط آن‌ها درخور باشد. در همین راستا، پژوهش ادموندز و پاوکنیک (2005) نشان می‌دهد که کیفیت پایین آموزش باعث افت ارزش‌های تحصیلی شده، و نویسندگان معتقدند که کیفیت پایین آموزش با کاهش ثبت‌نام کودکان ارتباط دارد؛ در نتیجه، خانواده‌های کودکان کار ترجیح می‌دهند فرزندان خود را از تحصیل باز دارند. بنابراین، درخور ساختن آموزش با نیازهای ویژه خانواده این کودکان می‌تواند به‌عنوان راهی برای جذب این کودکان در دوره‌های سوادآموزی تلقی شود. در مجموع می‌توان گفت که ترکیبی از عوامل، مانع از جذب کودکان کار در دوره‌های سوادآموزی می‌شود. هر چند دست یافتن به عواملی که مانع از تحصیل کودکان کار می‌شود چندان دشوار نیست، اما در مورد شیوه‌های جذب این کودکان در دوره‌های سوادآموزی به پژوهش‌های بیشتری در این حیطه نیازمند هستیم، و، از آنجایی که قرار دادن آموزش در خدمت نیازهای این کودکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، پژوهش‌های آتی باید راه‌حل‌های تحقق این هدف را مورد تحقیق و بررسی قرار بدهند. همچنین، بایستی پژوهش‌هایی در زمینه ارائه الگوهایی متناسب با زیست‌بوم مناطق مختلف کشور برای طراحی محیط آموزشی مناسب کودکان کار و تدوین دروس و مهارت‌های کاربردی انجام شود. این پژوهش با محدودیت‌هایی هم مواجه بود؛ مثلاً برخی از کودکان قادر به درک سؤالات پژوهشگران نبودند و نیازهای شغلی، همکاری آن‌ها را با پژوهشگران محدود می‌کرد.

مشارکت نویسندگان

تمامی بخش‌های این مقاله توسط نویسندگان تنظیم و تدوین شده است.

تشکر و قدردانی

از تمامی دست‌اندرکارانی که موجب پیشرفت و انجام این مطالعه گردیدند صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم.

تعارض منافع

تعارض منافعی در این مطالعه وجود ندارد.

منابع

- پورفتحی، مهرداد. (۱۳۹۲). بررسی انگیزه شرکت افراد بازمانده از تحصیل در مراکز آموزش از راه دور و بزرگسالان. *تحقیقات مدیریت آموزشی*، ۴(۱۶)، ۱۴۵-۱۵۶. <https://www.magiran.com/p2168102>
- تورانی، حیدر؛ عارف‌نژاد، سعید. (۱۳۹۶). بررسی موانع و شیوه‌های جذب کودکان بازمانده از تحصیل در مناطق روستایی و عشایری. *تعلیم و تربیت*، ۳۳، ۱۳۲. <https://www.magiran.com/p1785695>
- رحیمی‌پور انارکی، ناهید. (۱۳۸۸). *مطالعه موردی کودکان کار در شهر کرمان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما: سیامک زندرضوی. استاد مشاور: مهدی امیرکافی. دانشگاه شهید باهنر کرمان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#!/articles/ef3590f45a7e61bf1b0b2fe0bfec6adb>
- سلیمانی، صادق. (۱۳۹۸). بررسی روش‌های جذب و آموزش کودکان کار و بازمانده از تحصیل استان کردستان در دوره سوادآموزی. <https://research.uok.ac.ir/~ssulaimany/ViewResearch.aspx?ResearcherId=102110>
- ناظمیان، صدیقه. (۱۳۹۸). نقش همسالان در هویت و فرایند هویت‌یابی کودکان دبستانی از دیدگاه دانشجومعلم‌ان. *پژوهش و نوآوری در آموزش ابتدایی*، ۱(۱)، ۳۸-۳۲. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26765500.1398.1.1.5.5>

References

- Algood, C. L., Hong, J. S., Gourdine, R. M., & Williams, A. B. (2011). Maltreatment of children with developmental disabilities: An ecological systems analysis. *Children and Youth Services Review*, 33, 1142–1148. [10.1016/j.childyouth.2011.02.003](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.02.003)
- Blackwell, W. H., & Rossetti, Z. S. (2014). The development of individualized education programs: Where have we been and where should we go now?. *Sage Open*, 4(2), <https://doi.org/10.1177/2158244014530411>
- Boudreau, D., Santen, S. A., Hemphill, R. R., & Dobson, J. (2004). Burnout in medical students: Examining the prevalence and predisposing factors during the four years of medical school. *Annals of Emergency Medicine*, 44(4), S75-S76. [10.1097/SMJ.0b013e3181e6d6d4](https://doi.org/10.1097/SMJ.0b013e3181e6d6d4)
- Brock, G. W., & Barnard, C. P. (1999). Procedures in marriage and family therapy. (No Title). <https://www.amazon.com/Procedures-Marriage-Family-Therapy-4th/dp/0205488706>
- Colton, N. (2021). A personal philosophy of education. *SPARK*, 30-43. <https://openjournals.ljmu.ac.uk/spark/issue/view/64/44>
- Congdon Fors, H. (2024). *Child labour: Background, challenges, and the role of research in achieving Sustainable Development Goal 8.7* [Working Paper in Economics No. 840]. Department of Economics, University of Gothenburg. <https://gupea.ub.gu.se/items/c50d7436-b00a-4444-b33a-53b1978b6970>
- Consortium for Educational Access, Transitions and Equity (CREATE). (2007). Access to basic education in Ghana: The evidence and the issue country analytic report. http://www.create-rpc.org/pdf_documents/Ghana_CAR.pdf
- Edmonds, E. V., & Pavcnik, N. (2005). Child labor in the global economy. *Economic Perspectives*, 19(1), 199-220. <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/0895330053147895>
- Emerson, P. M., & Knabb, S. D. (2006). Opportunity, inequality and the intergenerational transmission of child labour. *Economica*, 73, 413–434. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0335.2006.00507.x>
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2012). *Family therapy: An overview*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/43299/1/48.pdf>
- Guarcello, L., Lyon, S., & Valdivia, C. (2015). *Evolution of the relationship between child labour and education since 2000: Evidence from 19 developing countries* [Working Paper]. Understanding Children's Work (UCW) Programme. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232455>
- Hamenoo, E. S., Dwomoh, E. A., & Dako-Gyeke, M. (2018). Child labour in Ghana: Implications for children's education and health. *Children and Youth Services Review*, 93, 248-254. <https://ideas.repec.org/a/eee/cysrev/v93y2018icp248-254.html>
- Hayden, M., & Martin, R. (2011). The education system in Cambodia: Making progress under difficult circumstances. *Oxford Studies in Comparative Education*, 31–51. <https://doi.org/10.1007/978-981-16-8213-1>
- Hendricks, B. A., Vo, J. B., Dionne-Odom, J. N., & Bakitas, M. A. (2021). Parentification among young carers: A concept analysis. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 38(5), 519-531. [10.1007/s10560-021-00784-7](https://doi.org/10.1007/s10560-021-00784-7)
- Issa, T., Alqahtani, S. G. B., Al-Oqily, I., Goktalay, S. B., Köse, U., Issa, T., ... & Almufaraj, W. K. (2021). Use of social networking in the Middle East: Student perspectives in higher education. *Heliyon*, 7(4), e06676. [10.1016/j.heliyon.2021.e06676](https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06676)
- Kim, C.Y. (2009). Is combining child labour and school education the right approach? Investigating the Cambodian case. *International Journal of Educational Development*, 29, 30–38. <https://www.learntechlib.org/p/196138/>
- King, F., Ní Bhroin, O., & Prunty, A. (2018). Professional learning and the individual education plan process: Implications for teacher educators. *Professional development in education*, 44(5), 607-621. [10.1080/19415257.2017.1398180](https://doi.org/10.1080/19415257.2017.1398180)
- Kluttz, J. (2015). Reevaluating the relationship between education and child labour using the capabilities approach: Policy and implications for inequality in Cambodia. *Theory and Research in Education*, 13(2), 165-179. <https://doi.org/10.1177/1477878515593886>
- Le, H. T., & Homel, R. (2015). The impact of child labor on children's educational performance: Evidence from rural Vietnam. *Asian Economics*, 36, 1-13. [10.1016/j.asieco.2014.11.001](https://doi.org/10.1016/j.asieco.2014.11.001)
- Liao, M., & Hong, J. S. (2010). Child labour in the People's Republic of China: An ecological systems analysis. *International Social Work*, 54(94), 565–579. [10.1177/0020872810382804](https://doi.org/10.1177/0020872810382804)

- Mohammadpur, A. (2013). *Qualitative research method: Anti-method* (Vol. 1). Tehran: Jamee Shenasan. <https://elmnet.ir/doc/30546349-1031>. [in Persian]
- Muzata, K. K., Mahlo, D., & Simui, F. (2021). The extended family system as a model of africanizing inclusive education through Ubuntu. In *Understanding Ubuntu for Enhancing Intercultural Communications* (pp. 13-27). IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7947-3.ch002>
- Nazemian, S. (2019). The role of peers in the identity and identity formation process of elementary school children from the perspective of student teachers. *Research and Innovation in Primary Education*, 1(1), 32-38. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26765500.1398.1.1.5.5>. [in Persian]
- Ni, S., Ma, H., & Li, H. (2013). Research on the academic burnout of Chinese university students. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Green Communications and Networks 2012* (GCN 2012): Volume 2 (pp. 459-467). Springer, Berlin, Heidelberg. [10.1007/978-3-642-35567-7_56](https://doi.org/10.1007/978-3-642-35567-7_56)
- Odonkor, M. (2007). Addressing child labour through education: A study of alternative/ complementary initiatives in quality education delivery and their suitability for cocoa-farming communities. https://www.cocoainitiative.org/sites/default/files/resources/Addressing_child_labour_through_education_-_2007.pdf
- Owusu, S., & Baidoo, S. T. (2021). Providing a safety net for the vulnerable persons in Ghana: Does the extended family matter?. *International Journal of Social Welfare*, 30(2), 208-215. [10.1111/ijsw.12446](https://doi.org/10.1111/ijsw.12446)
- Patton, M. Q. (2002). Qualitative interviewing. *Qualitative Research and Evaluation Methods*, 3, 344-743. <https://aulasvirtuales.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/02/qualitative-research-evaluation-methods-by-michael-patton.pdf>
- Peppin Vaughan, R., & Walker, M. (2012). Capabilities, values and education policy. *Human Development and Capabilities*, 13(3), 495-512. <https://doi.org/10.1080/19452829.2012.679648>
- Pour Fathi, M. (2013). Investigating the motivation of people left out of education to participate in distance and adult education centers. *Educational Management Research*, 4(16), 145-156. <https://www.magiran.com/p2168102>. [in Persian]
- Quattri, M., & Watkins, K. (2019). Child labour and education—A survey of slum settlements in Dhaka (Bangladesh). *World Development Perspectives*, 13, 50-66. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2019.02.005>
- Rahimipour Anaraki, N. (2009). *Case study of working children in Kerman city*. Master's thesis, Shahid Bahonar University of Kerman. <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/ef3590f45a7e61bf1b0b2fe0bfec6adb>. [in Persian]
- Rana, R., & Das, A. (2021). Parentification: A review paper. *The International Journal of Indian Psychology*, 9(1), 44-50. <https://ijip.in/articles/parentification-a-review-paper/>
- Rau, G., & Shih, Y.-S. (2021). Evaluation of Cohen's kappa and other measures of inter-rater agreement for genre analysis and other nominal data. *Journal of English for Academic Purposes*, 53, Article 101026. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2021.101026>
- Strauss, A., & Corbin, J. (2016). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (E. Afshar, Trans.). Tehran: Nashreny. https://elmnet.ir/doc/32299308-88718?elm_num=1. [in Persian]
- Soleimani, S. (2020). *A study of methods for attracting and educating working children and out-of-school children in the literacy period of Kurdistan province* [Completed research project]. Kurdistan Province Directorate of Education. <https://research.uok.ac.ir/~ssulaimany/ViewResearch.aspx?ResearcherId=102110>. [in Persian]
- Torani, H., & Arefnezhad, S. (2017). Investigating barriers and methods of attracting out-of-school children in rural and nomadic areas. *Quarterly Journal of Education*, 33, 132. <https://www.magiran.com/p1785695> [in Persian]
- Unterhalter E., & Brighouse H. (2007). Distribution of what for social justice in education? The case of education for all by 2015. In: Walker, M., Unterhalter, E. Amartya Sen's *Capability Approach and Social Justice in Education* (pp. 67-86). Palgrave Macmillan, New York. https://doi.org/10.1057/9780230604810_4
- Yıldırım, B., Beydili, E., & Görgülü, M. (2015). The effects of education system on to the child labour: an evaluation from the social work perspective. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 518-522. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.697>